

Omkring retskrivningsarbejdet for de canadiske inuit

af Robert Petersen

I de senere år har man blandt de arktiske folk kunnet spore et ønske om en nærmere kulturel forbindelse på tværs af landegrænserne. Dette ønske er vel ikke nyt i sig selv, men i de senere år er der foregået en bevidstgørelse og organisering af de indfødte folkeslag, der nu får bedre mulighed for at gennemføre deres ønsker. Dette ønske skyldes nok til dels, at man føler, at man har en hel række forhold til fælles i dagens situation. Men en interesse for en kontakt mellem grønlænderne og de canadiske inuit er ældre, og skyldes vel en følelse af fælles arvegods, der måske for begge parter kan medvirke til, at de lærer at kende sig selv bedre.

Ud over det er der nok foregået en hel del processer i Grønland, hvis forløb de canadiske inuit ønsker at kende, så at de om muligt kan bruge de høstede erfaringer derfra i deres egen situation. Til gengæld vil grønlænderne også lære en del ved at se på de canadiske inuits udvikling i de senere år.

Der er for så vidt etableret en del kontakter. Efter de gensidige besøg i 1950-erne er der siden kommet nogle

canadiske inuit som turister i Grønland, og der har været udvekslinger, ikke mindst mellem Knud Rasmussens Højskole i Holsteinsborg og byer i det østlige arktiske Canada.

Omkring 1970 stiftedes der indfødtes organisationer i Canada, som både er kulturelle og politiske talerør for de indfødte folk. For de canadiske inuit har vi endvidere Inuit Tapirisat of Canada (læs: Inuit Tapiriiksat), der repræsenterer de lokale grupper, og dermed alle inuit overfor den canadiske regering i Ottawa.

Et af formålene med denne organisation er styrkelse af den kulturelle og etniske egenart, og dermed også af sproget, og som et af de første ønsker har man skabelsen af en fælles skrift for de canadiske inuit.

Den sproglige – og dermed den retskrivningsmæssige – situation er hos de canadiske inuit mere broget end i Grønland. Hos de canadiske inuit har man ikke et „officielt“ sprog, idet de forskellige dialekter er lige på den måde, at ingen af dem er blevet til fælles kommunikations sprog, og dermed savnes

der en dialekt, der forstås af alle og anerkendes af inuit som deres fælles. Derved har man ikke alene den vanskelighed, at man sandsynligvis skal udvælge sig en dialekt blandt mange „lige“, og skal søge at få en retskrivning på denne dialekt anerkendt i de øvrige dialektområder.

Der kommer vanskelighed nr. 2, idet der i forvejen findes skrift på disse dialekter. På Labradorkysten har man haft alfabetskrift fra det 18. århundrede. På Baffin Island har man den iøvrigt udmærkede Standard Orthography, der udvikledes omkring 1960. I Hudson Bay området har man en skrift udviklet af de katolske missionærer, og lignende skriftsystemer findes både hos kobbereskimoerne og omkring Mackenzieflodens munding. Selv om de fleste af disse skrifter ikke virker særlig velegnede, så har befolkningerne dog en emotionel tilknytning til dem, og man vil ikke uden videre have dem erstattet med en anden skrift, især ikke hvis den anden skrift er bygget over strukturen i en anden dialekt. Hos de canadiske inuit har man vist en meget klar fornemmelse af, at andre dialekter er vanskelige at forstå, en følelse der kan forstærkes af, at CBCs mand for „den nordlige tjeneste“ er en mand fra Inukjuarmiut, hvis dialekt er tungt forståelig selv for de øvrige østlige grupper. I virkeligheden må koordinationen mellem fælles retskrivningsbestrebelse og skabelsen af en dialekt som fælles kommunikation planlægges omhyggeligt, så at de to ting kan støtte hinanden.

Situationen omkring skriftsprogsproblematikken er i virkeligheden endnu

mere speget, fordi en del af de lokale skrifter er indført og støttes af forskellige kirkesamfund, og hvis man vil indføre og få anerkendt en retskrivning, må man derfor ikke alene forhandle med de enkelte inuitgrupper, men også med de forskellige kirkesamfund og med regeringen.

De skrifter, jeg har omtalt ovenfor, er alle bogstavskrifter, og så må man heller ikke glemme den syllabiske skrift (omtalt her i tidsskriftet november 1972).

Som omtalt dengang bruges den syllabiske skrift i den østlige del af arktisk Canada, fra Ungava i sydøst til og med Netsilingmiut i den anden ende. Men også inden for denne afgrænsning har man dels Standard Orthography, dels dels den skrift, der illustreres ved Thiberts ordbog fra den vestlige kyst af Hudson Bay. Men disse skrifter har aldrig slået an hos den voksne befolkning, muligvis fordi de i modsætning til den syllabiske skrift vil kræve en indlæring gennem skolegang.

Den syllabiske skrift har fire vokaltegn, der blot er en trekant i fire forskellige stillinger. De øvrige tegn er konsonanttegn, der lige som vokaltegnet kan stilles i fire forskellige stillinger, og derved fås stavelser, hvis vokal svarer til den trekant, som „ligger“ på samme måde som konsonanttegnet. Derved dannes der en række stavelser, der er angivet som en konsonant efterfulgt af en vokal. Således er grundtegnene i syllabisk, og det medfører, at man normalt skriver stavelserne dels uden at angive en eventuel konsonantudlyd, dels uden at angive lydlængden. Dertil mangler

i grundtegnene ng-stavelserne og q-stavelserne.

Desuden bruges også nu diakritiske tegn for at markere lydlængde. Den syllabiske skrift kan derfor i dag bruges med den nødvendige præcision, som skriveren kan bruge eller lade være med at bruge. Det betyder, at enhver skrift, der blot overholder de lydlige grundregler, er korrekt. Men det kan nu ske, hvis man gerne vil indføre „retskrivning“, at man også på syllabisk laver en ordbog, efter hvilken ordene skulle skrives „korrekt“. En sådan situation ville ødelægge den syllabiske skrifts fleksibilitet, og måske dermed dens egentlige styrke. Jeg vil stille mig tvivlende over for tanken om, at en stivnet syllabisk skrift skulle kunne overleve.

Også på anden vis vil den syllabiske skrift nok svækkes, nemlig når den skulle konkurrere med en alfabetiskrift, der både er letanvendelig og er fælles for de canadiske inuit. De østlige inuit skulle så bruge bogstavskriften ved enhver skriftlig henvendelse uden for deres snævre grænse, og dermed ville den syllabiske skrift igen stå som det svage system.

Den syllabiske skrifts overlevelseschance vil så nok afhænge af, om man kan bringe de emotionelle forhold til en praktisk handling.

Det er klart, at organiseringen af inuit i Canada vil kunne effektiviseres meget, hvis man kan skrive meddelelserne ud til de lokale folk i samme skrift og på anden vis gøre den skriftlige og mundtlige kommunikation mellem de enkelte grupper lettere, dels ved at få skabt en fælles kommunikations-

dialekt, dels ved at få en fælles skrift, der anerkendes af alle inuit.

Naturligvis skyldes disse tanker først og fremmest følelsen af at have fælles arvegods og fælles identitet. Uden anerkendelse af fællesskabet på denne måde ville man næppe prøve at samle organisationer omkring en fælles identitet.

Af disse og lignende årsager organiserede Inuit Tapirisat of Canada en konference om inuitsproget, og det første møde blev afholdt i Ottawa i december 1973.

Ved konferencen deltog repræsentanter for de lokale inuitorganisationer, repræsentanter for kirkerne, repræsentanter for regeringsorganerne og endelig en grønlandsk deltagelse.

Under denne konference blev Inuit language commission debatteret, og man drøftede dens sammensætning og arbejdsopgaver.

Opgaverne vil bl. a. være at undersøge dialektforskellene imellem inuitgrupperne i Canada, og at man derved eventuelt vælger et bestemt dialektområde til skabelsen af en hoveddialekt, der kan bruges som fælles inuit kommunikationssprog. Et sådant dialektområde kan f. eks. være Hudson Bay.

Det valgte dialektområde skulle så være basis for en retskrivning. Men desuden udarbejdes en sammenlignende ordliste, der indeholder dialektvariationerne. En sådan ordliste skal bruges til udarbejdelsen af en ordbog og ikke til standardisering af ordforrådet hos inuit.

Der nedsattes en kommission, der skal udarbejde en ny retskrivning og skal finde ud af, hvordan den kan gøres

acceptabel for folk med forskellige dialekter. Og om nødvendigt skal denne kommission også bekoste et eventuelt skifte fra syllabisk skrift til alfabetiskrift i det område, hvor den syllabiske skrift bruges i dag.

Sprogkommissionen skulle afslutte det forberedende arbejde i løbet af et halvt år og så have det næste møde.

Der udpegedes en række personer fra de forskellige dialektområder som en slags informanter, så at sprogkommissionens medlemmer kunne få de nødvendige oplysninger om detaljerne i dialekterne. Sprogkommissionen skulle gennem rejser og møder, gennem radio og lokalblade og gennem kassettebånd skabe en diskussion om de sproglige forhold, og disse diskussioner skulle så give yderligere materiale til sprogkommissionen.

Desuden skulle man kontakte forskellige forskere, og der skulle udarbejdes rapporter over minoritetsspørgsmål, om den grønlandske retskrivning m. m. Og i forbindelse med dette spørgsmål blev der nedsat et stående rådgivende udvalg, hvis opgave er at give retningslinier for sprogkommissionen, foreslå dens medlemmer, foreslå andre folk, der kan bidrage til sprogkommissionens arbejde, rådgive i alle sager vedrørende sprogkommissionens arbejde, og gennem tiden informere de forskellige organisationer om, hvad man har foretaget sig.

Derved blev der skabt mulighed for at tage fat på de påtrængende spørgsmål.

Der er blevet gjort forsøg på at lave fælles retskrivning for inuit, „Standard Orthography“. Den blev udarbejdet omkring 1960 af Raymond C. Gagné

og er på sin vis en udmærket retskrivning, vel den første i arktisk Canada, der direkte var bygget på sprogets egen opbygning. Den var af den canadiske regering støttet som den kommende fælles retskrivning for de canadiske inuit. Men dens indførelse har mødt en ret hård modstand. Den oftest nævnte grund til, at den ikke blev anerkendt af alle, er nok den, at den er bevidst underdifferentieret hvad lydsammensætninger angår, idet to sammenstødende konsonanter, der begge er hørbare, blot er gengivet som en fordobling af den sidste. Det er noget, som vi på grønlandsk kan nikke genkendende til. Men den egentlige grund til, at den aldrig fik fast fodfæste, er nok snarere den, at den er bygget over en dialekt, der ikke kendes af alle og ikke forstås af alle. I nogle områder opfattes den som et system, som man prøver at indføre fra det sydlige Canada, og dette synspunkt har faktisk spillet en så stærk rolle, at nogle inuit tilsyneladende alene af den grund ikke vil acceptere den og siger, at de selv må tage stilling til, hvilken retskrivning de skal have.

Min deltagelse i det stående rådgivende udvalgs arbejde skyldes uden tvivl flere ting, der virker sammen. På grønlandsk har vi netop sidste år fået en ny retskrivning, hvis udarbejdelse og placering i sproget har påkaldt sig opmærksomhed. Selv om Inuit Tapirisat of Canada gerne vil høre om selve den nye retskrivning, vil de dog nok endnu stærkere gerne høre, hvad vi har gjort for at løse en række problemer, der må være fælles for grønlandsk og dialekterne hos de canadiske inuit.

Dertil har det sikkert spillet en rolle, at Institut for eskimologi som et sted med sprogstudier også placerer grønlandsk inden for de øvrige eskimoiske sprog og dertil studerer de øvrige eskimodialekter. Ikke mindst at vi gennemgik de canadiske inuitdialekter sidste år, har sikkert medvirket til, at vi fik en direkte kontakt og en direkte invitation fra Inuit Tapirisat.

Endelig må vi nok i en periode, hvor de arktiske folkeslag prøver at få en nærmere kontakt med hinanden, heller ikke se bort fra det forhold, at de gerne vil søge ekspertise inden for de arktiske folkeslags rammer. Det var de sproglige forhold i dette tilfælde, men en masse andre forhold kan sikkert også bringe lignende ønsker frem, og efter hvad der er sket i de øvrige arktiske områder, vil nok ikke mindst grønlæn-

derne kunne hente eksperter fra de øvrige arktiske områder.

Det møde, der blev afholdt i Ottawa i december 1973, var det første, og det næste er planlagt til foråret. Hvad vi fra grønlandsk side kan bidrage til er at gøre rede for, hvordan en fælles retskrivning virker trods store dialektforskelle, hvordan et alt for stift skriftsprog kan prøves forhindret gennem skabelsen af en litteratur og gennem øvrige sproglige aktiviteter, f. eks. den nystartede forening til styrkelse af grønlandsk.

Det er slet ikke utænkeligt, at dette engagement i de canadiske inuits sproglige og retskrivningsmæssige problemer vil kunne medvirke til en bedre og lettere kommunikation mellem grønlænderne og deres stammefrønder mod vest.